

Teljesebb kidolgozást igényelnének például véleményem szerint a következő kategóriák: a stíluskörök, a műfajok, a mindenféle normák, az ágazati stílusok, a stílus közvetítő rendszerei, a vételi küszöb, a zérófokúság, a kohézió stb.

Az „aprópénzre váltás” körébe az eddig felsoroltak is beletartoznak tulajdonképpen, de elsősorban effélékre gondolok: egy ilyen koncepció alapján való teljes nyelvi stilisztika felépítése és megszerkesztése, továbbá az izmusoknak a jellemzése (ha már „korstílus”-t nem mondhatunk, bár szerintem bizonyos korlátok között alkalmazható kategória, aminthogy éppen mostanában alkalmazzák is!); ennek az elgondolásnak megfelelő stíuselemző módszer kidolgozása stb.

Aztán azt is megjegyzem, hogy egy kicsit féldő, mintha ebben a rendszerben a (költői) egyéni stílus háttérbe szorulna.

És még egy — inkábbbb technikai jellegű — észrevétel: hiányolom az egész munkát feldolgozó tárgymutatót.

7. Várjuk magától a szerzőtől (is) a hasonlóan elmemozdító, tanulságos folytatást!

Szathmári István

Hernádi Sándor: Az olvasás bűvészete

Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1989. 185 p.

Hernádi Sándor nyelvész, főiskolai tanár egyike legnépszerűbb anyanyelvi ismeretterjesztőinknek.

Ezzel, az 1989-ben a Móra Könyvkiadó gondozásában megjelent könyvével bővült azoknak a köteteinek a száma, amelyekben — évek óta újabb és újabb ötleteket felvonultatva — játékos feladatokat, gyakorlatokat kínál az anyanyelv iránt érdeklődő felnőt és gyermek olvasóknak.

Anélkül, hogy teljességre törekednénk, előljáróban érdemes emlékezetünkbe idézni Hernádi Sándor néhány korábbi könyvét: *Nyelvi próbák* (Móra, 1982.), *Elmondani nem is nehéz* (Gondolat, 1984.), *Szórakoztató szóra készítettő* (Móra, 1987.), *Szópárbaj* (Móra, 1988.). Ha az itt említett köteteknek csak a címeire, alcímeire irányítjuk a figyelmünket is, megállapíthatjuk, hogy azok szinte mindegyike szerzői lelemény, és a címválasztás nemcsak anyanyelvünk hajlékonyságának, kifejező erejének érzékeltetéséről, hanem a szerző mindenkori szándékáról is árulkodik: tudományt népszerűsíteni tudományoskodás nélkül, az igényes nyelvhasználat érdekében. Ugyancsak közös vonása az említett köteteknek, hogy szóljanak bár 'helyesírásunk, magyaros stílusunk játékos tudatosítása'-ról, 'mókás nyelvi rejtvények'-ről, a 'hangunkkal való tudatos, célszerű és helyes bánásmód'-ról vagy 'beszédünk kifejezőbbé, magyarosabbá színezhetőségé'-ről, a *szöveg* mint fejezet, (szövegértési, szövegalkotási gyakorlatokkal) valamennyi kötet részét képezi (pl.: *Nyelvi próbák — Szövegesdi*).

A továbbiakban részletesebben *Az olvasás bűvészete* című könyvről kívánunk szólni. A szerző az előszó helyén álló *Útbaigazító*-ban — mintegy a kötet tárgyát és jellegét is meghatározva — így ír: „Bűvészkedni a művészettel? Az irodalmi alkotással, az olvasás művészetével? Miért ne, ha éppen ez a bűvészkedés szolgálhatja a művészetet: az irodalmat meg az irodalomolvasást mint művészetet! Ha e tevékeny-

ségforma elevenebbé, alkotóbbá s így közvetlenebbé varázsolhatja a lanyhuló kapcsolatot művek és olvasóik között.” (.)

Azokat a tevékenységformákat, amelyek segítségével a fenti idézet szerinti élményhez, a felfedezés öröméhez az olvasó eljuthat, a szerző két nagy — ezeken belül két, illetve öt kisebb — fejezetben foglalja össze úgy, hogy a gyakorlatok elvégzőit egyben közel száz már ismert vagy kevésbé ismert irodalmi mű (vers és próza) többszöri elolvasására is ösztönzi.

Az egyes fejezetek azonos felépítésűek. Rövid szerzői szöveg szól az éppen adott tevékenységformákról, majd egy-egy szemléletes példa és megoldása előzi meg az alkalmazásra kiválasztott műveket. Ez utóbbiak megoldásait a könyv zárófejezete, a KULCS tartalmazza.

AZ ÉRTELMEZÉS LÁTVÁNYOSAN-fejezet két alfejezetre oszlik. A *Ki az? Mi az?*-részben cím nélküli szövegek olvashatók. A gyakorlat lényege abban áll, hogy az olvasónak fel kell fedeznie a versekben az „árulkodó nyomokat” (adatok, életrajzi mozzanatok stb.), s így azonosítva a személyt, tárgyat, dolgot, kitalálhatja a címet, vagy annak egyik lényeges szavát. A példát követően még néhány versben dőltbetűs szedésű szavak irányítják az olvasó figyelmét, aki kellő jártassággal és a meglévő ismeretei mozgósításával felfedezheti — például — a költő nevét mint a hiányzó cím részét *Juhász Gyula: Arany nyomában* című verse alapján. A *Végjátékos úr-olvasás* alfejezet — a már említett felépítésben — befejezés nélkül közöl prózai népköltészeti alkotásokat, arra készítve az olvasót, hogy a szöveget továbbgondolja — „beleéléses alkotással” — hozza létre a hiányzó szövegrészt. A KULCS-részt fellapozva ellenőrizhető, hogy az elgondolás találkozik-e az eredeti szövegzárással.

A második nagyfejezet — a FORMÁLGATÁS BŰVÉSZKEDVE — hét része az alábbi tevékenységformákat tartalmazza. A *Hogyan lett a „cserebogár”?* cím alatt szövegváltozatok létrehozására alkalmas gyakorlatok szerepelnek. Egy részükben az egymást követő eredetit és az ebből létrehozott, de hiánytalan árnyékszöveg(ek)et kell összevetni, más részükben az elől álló, redukált terjedelmű szövegváltozatot az azt követő eredeti szöveggel kell összehasonlítani, és felfedezni azokat a műveleteket (pl: alulról fölfelé olvasás soronként vagy versszakonként; az egymást követő páros és páratlan sorok második felének felcserélése stb.), amelyek alkalmazásával a művi változat létrejött. A *Miből lett a „cserebogár”*-rész, építve az előző fejezetben szerzett tapasztalatokra, kettős feladat megoldását kívánja meg: (a) a közölt szövegváltozatok közül az eredeti megtalálását, (b) a művi változatok felfedezését. Az eredeti szöveg helye — az előző fejezettől eltérően — itt mindig változik: hol megelőzi, hol követi a művi változato(ka)t, vagy azok között található. *Milyen is a „cserebogár”?* — játszik tovább a fejezetcímmel a szerző, ismét kettős feladatot kapcsolva a szövegekhez. Közli az eredeti irodalmi alkotást, és kéri: (a) hozzon létre az olvasó a megadott szempontok alapján (pl: „a sorok végén lévő szavak fölcserélése”-vel, „csak a páratlan sorszámú mondatok figyelembevételé”-vel stb.) szövegváltozatokat, (b) értelmezze a létrehozott „árnyékszöveget” (pl.: „Mi jellemző az így létrejött olvasói változatra? Milyen a hatása?”, „Mi tette lehetővé létrejöttét?” stb.). A *Tetszéstesz*t-részben a „szövegérzékenység, izlés, önismeret próbája”-ként szövegpárokból, szövegegyüttesekből — eredeti és „árnyékszöveg(ek)ből” — kell kiválasztani a legrokonszenvesebb „teljesszöveg-változatot”. Az *Alkalmassági vizit*-ben felkínált szövegekkel való foglalkozás feltételezi a korábbi gyakorlatokkal megszerzett tapasztalatokat. Ezekkel az újabb szövegekkel az olvasónak magának kell/lehet kísérleteznie: önállóan felfedeznie a bennük rejlő variánslehetőségeket.

Ez utóbbi alfejezet értelemszerűen megoldási mintát nem tartalmaz, így arra készíti az olvasót, hogy gyakran lapozza fel a korábbi fejezeteket.

Az olvasás *bűvészeté*-t méltán ajánlja a Kiadó így az olvasók figyelmébe: „(...) kicsik és nagyok egyaránt részt vehetnek ebben a ritka leleményes szellemi játékban.” Ez a könyv ugyanis — nyilván ismeretterjesztő szándéktól indítva — a „bűvészkedés” eredményeként létrehozott változatok, illetve az eredeti irodalmi művek mélyebb elemzését nem, vagy csak érintőlegesen tartalmazza. (L. a KULCS-ban *Babits Mihály: Az eszme drága lobogóját... című versét követő szöveget* — „A szakaszrend módosításával létrehozott árnyékszöveg mellett az eredeti inkább hathat személyes panasz-nak, jajkiáltásnak. Az olvasói változatban egyrészt a gondolatmenet révén, másrészt a befejezés által mintha az eszme, az úgy lépne előtérbe.”)

Úgy véljük azonban, hogy ezt a könyvet — és Hernádi Sándor más könyveit is — haszonnal forgathatják azok a tanárok is, akik az itt és másutt felsorakoztatott ’agytornáztató ötleteket’ a megfelelő elméleti (pl. verstani, poétikai stb.) ismeretekkel és módszeres eljárásokkal kiegészítve képesek anyanyelvi és irodalomóráik sorába illeszteni.

Benkes Zsuzsa

Kenneth Koch: Desideri, sogni, bugie. Un poeta insegna a scrivere poesia ai bambini (Kívánságok, álmok, füllentések. Egy költő versírásra tanítja a gyerekeket)

Milano, Emme Edizioni, 1980.

Mi történik, ha egy költő, „tán egy kissé excentrikus és bizarr, de emiatt egyáltalán nem antipatikus”, szakít a tantárgyak egyhangúságával, becsempészve az osztályterembe a saját érzések és a valamire ráhangolódni tudás felfedezésének, valamint az ennek kifejezésére szolgálni képes szavak megtalálásának az örömet? — Ez az, amit a *Desideri, sogni, bugie* című könyv — a kézikönyvek egy különleges típusa — bemutat.

Kenneth Koch — az 1925-ben Cincinnatiban született amerikai költő, az angol és összehasonlító irodalom tanára a Columbia Egyetemen — miután több éven át ’kompozíciókurzus’-okat tartott mind a saját egyetemén, mind a felnőttképzés célját szolgáló New School-ban, 1969-ben egy manhattani iskolában kezdett el egy e témával kapcsolatos új módszert kipróbálni. E módszer alkalmazásával azt kívánta elérni, hogy a tanulók felfedezzék önmagukban a képzelőerő működtetésének a képességét, hogy megtanuljanak legmélyebb érzelmeikkel összhangban megnyilatkozni, hogy rátaláljanak spontaneitásukra és szenzibilitásukra, hogy felismerjék és gyakorolják kreativitásukat. — Iskolai oktatása során szerzett tapasztalatait hamarosan két könyvben is leírja (*Wishes, Lies and Dreams* és *Rose, Where Did You Get That Red?*), amelyek később az amerikai oktatási program keretében a költészet oktatása számára tankönyvekké váltak.

Kísérleteit Koch 1976 telén Párizs négy (bel- és külvárosi) iskolájában folytatta, majd 1978-ban Róma négy (hasonló módon kiválasztott) elemi, illetőleg alsó fokú középiskolájában.

Az arra vonatkozó elképzelés, hogy mi módon lehet kifejleszteni a tanulóknak természet adta képzelőerejüket, e kísérlet során beigazolódott: azok a tanulók által